

УНІФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ГЛОСАРІЮ ПРАВОВИХ ТЕРМІНІВ ТА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА

Волохов Олексій Сергійович

кандидат юридичних наук,

докторант відділу теорії держави і права

Інститут держави і права імені В. М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Створення ефективного законодавства передбачає формування якісних законів, які на думку В. Вантерпул, мають бути точними і ефективними для досягнення запланованих результатів, але однозначними і простими для їх розуміння [1, с. 170]. Правотворча політика демократичних держав спрямована на створення якісного й ефективного законодавства шляхом вдосконалення правотворчого процесу та усунення як об'єктивних, так і суб'єктивних правотворчих помилок.

Одним із напрямів розвитку правотворчого процесу, підвищення якості законодавства є закріплення єдиної юридичної термінології та формування системи лінгвістичного забезпечення законодавчого процесу. Адже юридична термінологія одночасно передбачає використання термінології міжнародного та внутрішньодержавного права, використовує технічну та професійну мову, наукові визначення, що робить проблему її уніфікації актуальною, особливо враховуючи наміри України стати повноправним членом в ЄС [2, с. 297].

Слід почати з того, що як мовознавці, так і окремі правники ведуть загальні дискусії щодо необхідності використання спеціальної термінологічної системи в процесі розробки законодавства. Якщо одні вважають, що при створенні законодавства для точності та повноти правового регулювання потрібно використовувати спеціальну професійну мову, яка не є і не повинна бути зрозумілою людям без юридичної освіти, то інші стверджують, що норми закону можна передати з необхідною точністю і повнотою використовуючи звичайну розмовну та літературну мову. Попри той факт, що складність термінології нормативно-правового акта в окремих випадках може бути проблемою для його реалізації, поєднувати стислість і ясність

нормативно-правових актів з їх точністю та повнотою без спеціальної термінології неможливо [3, с. 149].

Аналіз текстів законів України з точки зору їх термінологічної визначеності свідчить, що значення терміна, який використовується в одному законі, не завжди відповідає його змісту в іншому законі. На думку О. Скакун, це пояснюється тим, що крім загальноправової термінології, яка включає основні терміни всієї системи законодавства, є міжгалузева і галузева термінологія. На відміну від міжгалузевої термінології, що використовується в кількох галузях законодавства (наприклад: матеріальна відповідальність, значний збиток, провина), галузева термінологія спирається на предметно-логічні зв'язки і співвідношення понять, що відбивають специфіку тільки її сфери суспільних відносин і не поширюється на інші [4, с. 104].

Юридичний термін, що твориться й функціонує в правознавстві, необов'язково фіксується в законах одразу, адже він може мати кілька наукових формулювань, які представляють різні наукові підходи й школи, різні аспекти трактування того самого правового поняття. Сучасне термінознавство характеризує диференційні властивості терміна, які загалом відрізняють його від загальноповживаних слів: системність, точність, прагнення до однозначності, відносна незалежність від контексту, наявність дефініції, офіційність, стандартизованість, лаконічність, суворість нормативності, стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність. Кожен юридичний термін характеризується за своїм походженням, семантикою, системними зв'язками, граматичною структурою, способом терміноворення та функціями [5, с. 122].

Відсутність уніфікованої юридичної термінології та використання загальноповживаних слів замість спеціальної термінології також призводить до підміни понять, як окремого виду законотворчих помилок. Підміна понять стосується багатьох правових явищ (законодавчих дефініцій, термінології, що використовується законотворцем) і призводить до серйозних наслідків не лише соціально-економічного характеру, а й передусім світоглядного, оскільки зумовлює спотворення змісту явищ і закріплення спотвореного сприйняття в суспільній свідомості [6, с. 105].

Попри значну увагу наукового товариства до особливостей формування та узгодження юридичної термінології, вказана проблематика довгий час була поза увагою законодавця, адже проблема термінології є скоріше проблемою науки, ніж правотворчості. Так, проблема уніфікації юридичної термінології, на думку деяких вчених, є передусім проблемою науковою, а тому існує потреба створення в

системі Академії правових наук України спеціального Центру правової термінології, що включатиме фахівців-мовознавців і юристів [7, с. 215].

При цьому в Україні існує досвід створення подібних державних установ. Так, Указом Президента України № 458/1995 від 19.06.1995 року була створена Українська комісія з питань правничої термінології (надалі – УКППТ, Комісія). Ця Комісія створювалася з метою «забезпечення точного і однакового вживання правничих термінів у законотворчій роботі та в офіційних актах». Основними завданнями Комісії були: вивчення законодавчого матеріалу з метою визначення та уніфікації юридичної термінології, складання реєстрів українських правових термінів, укладання юридичних словників; підготовка рекомендацій щодо однакового застосування юридичних термінів у різних галузях права; здійснення термінологічно-мовної експертизи проектів актів законодавства. Попри активну роботу щодо формування правил транслітерації англійською мовою та спроб впорядкувати юридичну термінологію, Указом Президента України № 889/2000 від 14.07.2000 року УКППТ було ліквідовано, а використання термінології в законопроектній роботі покладалося переважно на законодавця.

Водночас уніфікація юридичної термінології є вихідним пунктом гармонізації законодавства України з європейським правом, без чого важко досягти взаєморозуміння в правовій сфері, а отже процес адаптації законодавства України до *Acquis communautaire* слід розпочинати саме з юридичної термінології [7, с. 215]. В цьому ж контексті, С. Калинюк вважає, що слід активніше залучати наукову спільноту до формування, наповнення та оновлення словників сучасних юридичних термінів (тлумачних дво- чи багатомовних) основною метою яких було б надання практичної допомоги фахівцям і науковим працівникам, які займаються правотворчою та правозастосовною діяльністю як на національному так і на міжнародному рівнях [2, с. 299].

З прийняттям Закону України «Про правотворчу діяльність» № 3354-IX від 24.08.2023 р. (надалі – Закон № 3354-IX), питання мови та стилю нормативно-правового акта, а отже й уніфікації юридичної термінології набуло подальшого розвитку. Стаття 35 Закону № 3354-IX встановлює, що текст нормативно-правового акта має викладатися державною мовою відповідно до стандартів української правничої термінології та українського правопису, затвердженого відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Всі терміни, що вживаються у тексті нормативно-правового акта, мають відповідати термінології Конституції України, Закону № 3354-IX, інших законів, а також нормативно-правових актів вищої юридичної сили. Також Законом зазначено, що терміни повинні

бути короткими, лексично правильно сформульованими, однозначними, зрозумілими.

Згідно п. 5 статті 35 Закону № 3354-IX для забезпечення єдності термінології, що вживається у нормативно-правових актах України, створюється Єдиний глосарій правових термінів (надалі – Глосарій), наповнення, зберігання, обробка та використання якого забезпечується Міністерством юстиції України (надалі – Мін'юст).

З метою створення Єдиного глосарію правових термінів Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова № 577 від 17.05.2024 р. «Про функціонування Єдиного глосарія правових термінів», яка набирає чинності через шість місяців з дня введення в дію Закону № 3354-IX. Постановою визначено, що ведення Глосарія здійснюється державною мовою за рубриками галузей права із зазначенням нормативно-правових актів, у яких міститься визначення відповідного терміна. Глосарій може містити переклад правових термінів англійською мовою.

Глосарій розміщується на офіційному веб-сайті Мін'юсту. Для підготовки пропозицій щодо включення правових термінів до Глосарія або їх виключення з Глосарія Мін'юстом може бути утворено Термінологічну комісію. При цьому, центральні органи виконавчої влади, інші органи державної влади та наукові установи можуть ініціювати включення термінів до Глосарія або їх виключення з Глосарія шляхом подання пропозицій Мін'юсту згідно встановленої у Постанові форми.

Створення та подальше наповнення Єдиного глосарію правових термінів є важливим етапом для формування ефективного законодавства в Україні, прийняття якісних та сучасних законів. Уніфікація юридичної термінології на засадах україноцентричності та її відповідності міжнародним стандартам дозволяє уникати багатьох помилок правотворчості, які, крім іншого, мають вплив на «престиж» законодавства, тобто його сприйняття суспільством, оцінку міжнародних експертів тощо. Уніфікація юридичної термінології потребує створення базових принципів співпраці та взаємодії між фаховою правничою спільнотою та філологами для визначення основних вимог до юридичного терміна, критеріїв оцінювання його відповідності до них. Окремо варто звернути увагу на необхідність адаптації юридичної термінології до законодавства ЄС та міжнародних стандартів, адже наповнення Єдиного глосарію правових термінів має здійснюватися із врахуванням обраного нашою державою курсу на вступ до ЄС.

Література:

1. Vanterpool V. A Critical Look at Achieving Quality in Legislation. *European Journal of Law Reform*. 2007. № 9. P. 167-204.
2. Калинюк С. С. Термінологічно-понятійний апарат законодавства держави: міжнародний та національний аспект. Електронне наукове видання Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 03/53. С. 296-300.
3. Клочко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. Випуск 18. С. 149. 148-154.
4. Скакун О. Ф. Актуальні питання термінології законодавства. *Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжн. наук. конф. Харків*. 2003. С. 102–105.
5. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процесу творення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2013. № 765. С. 120-123.
6. Котова Л. В. Петрушков С. С. Техніко-юридичні помилки у нормативно-правових актах України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2021. № 2 (42). С. 98–108.
7. *Юридична енциклопедія: в 6 т. Редкол. Ю. С. Шемшученко [відп. ред.] та ін. К.: Українська енциклопедія, 2008. Т. 6. 750 с.*

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-18>

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЩОДО ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Гнатчук Алла Юріївна

*аспірантка кафедри кримінального права та процесу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Сучасна динаміка соціально-політичних, правових, економічних та інших змін, що відбулися в Україні за десять останніх років, правовий режим воєнного стану, російсько-Українська війна, обумовлює необхідність проведення глибокого аналізу стану явищ і процесів, які мають місце в органах і установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВС України).

Враховуючи, що ДКВС України є специфічною державною структурою, в якій сучасні реформи в органах і установах виконання покарань мають носити системний, комплексний характер і від їх